

Варенко Т. К.,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (НА БАЗІ КОНТЕНТУ ВЕБ-САЙТІВ ВНЗ УКРАЇНИ ТА АНГЛОМОВНИХ КРАЇН)

У статті висвітлюються особливості академічного дискурсу в англійській та українській мовах у контексті необхідності забезпечення єдності академічної термінології та стандартизації представлення контенту в англомовних версіях веб-сайтів вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: академічний дискурс, англомовний академічний дискурс, веб-сайти вищих навчальних закладів, україномовний академічний дискурс.

В статье освещаются особенности академического дискурса в украинском и английском языках в контексте необходимости обеспечения единства терминологии и стандартизации представления контента в англоязычных версиях веб-сайтов высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: академический дискурс, англоязычный академический дискурс, веб-сайтов высших учебных заведений, украиноязычный академический дискурс.

The article outlines some peculiarities of academic discourse in Ukrainian and English in the context of the need to ensure uniformity of terms used and standardize content presentation in the English versions of websites of higher educational institutions of Ukraine.

Key words: academic discourse, English academic discourse, Ukrainian academic discourse, websites of higher educational institutions.

Пропоноване дослідження зумовлене зростаючою кількістю англомовних версій веб-сайтів вищих навчальних закладів України за відсутності жодних єдиних стандартів чи вимог до представлення контенту таких веб-сайтів англійською мовою, що призводить до неоднозначного розуміння елементів англомовних версій неукраїномовними відвідувачами таких веб-сайтів. Вищезазначене наголошує **актуальність** проведеного дослідження.

Метою цього дослідження є висвітлення особливостей академічного дискурсу в англійській та українській мовах у контексті необхідності забезпечення єдності академічної термінології та стандартизації представлення контенту в англомовних версіях веб-сайтів ВНЗ України.

Об'єкт дослідження – академічний дискурс веб-сайтів україномовних та англомовних ВНЗ.

Предмет дослідження – особливості академічного дискурсу в українській та англійській мовах на веб-сайтах ВНЗ України та англомовних країн.

Матеріалами дослідження слугували веб-сайти провідних університетів англомовних країн, для яких англійська мова є рідною, а не перекладом з інших мов, і україномовні та англомовні версії веб-сайтів ВНЗ України.

Як відомо, у сучасній лінгвістиці не існує однозначного єдиного визначення поняття дискурсу, зокрема академічного, яке варіює залежно від підходу.

Так, функціональний підхід (Д. Шиффрин) розглядає дискурс крізь призму функцій мови. Для лінгвістичного підходу (В. Батія, Дж. Фроу) характерним є виділення реєстрів спілкування на основі аналізу дискурсу, розмежування мови на усну та письмову в їх жанрових різновидах. В межах лінгвокультурологічного підходу (В. І. Карасик) встановлюється специфіка дискурсу, притаманна окремій етнокультурній спільності, з характерним набором формул мовного та етикетного спілкування. Прихильники когнітивно-семантичного підходу (В. В. Зеленська, С. А. Сухих) розуміють дискурс з точки зору реалізації певних комунікативно-когнітивних структур, виражених фреймовими моделями, в яких міститься соціокультурна інформація.

У розумінні прибічників комунікативного, структурно-семантичного, структурно-синтаксичного, соціально-прагматичного, структурно-стилістичного підходів академічний дискурс – 1) нетекстова організація розмовної мови, що характеризується нечітким розподілом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю і високою контекстністю; 2) текст, занурений у ситуацію спілкування, в життя (Н. Д. Арутюнова); 3) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань (П. Серіо); 4) особлива мова в мові, що виражає особливу ментальність і має свої тексти (Ю. С. Степанов).

Поняття «академічний дискурс» з позицій лінгвокультурологічного підходу враховує ступінь відмінностей у комунікативній поведінці, мовних правилах, перевагах, способах говоріння та виборі дискурсивних стратегій певного соціального, культурного та мовного колективу, контингент якого складають студенти, вчені, викладачі, аспіранти, дослідники, науковці. Зміст дискурсу в умовах конференційного спілкування включає пресупозиції та фонові знання, усвідомлення і розуміння яких нейтралізує можливі міжкультурні бар'єри у спілкуванні, обумовлені кодуванням та декодуванням змісту академічного дискурсу [3].

На відкритому навчальному ресурсі для студентів вищих навчальних закладів «*Writing Commons*» академічний дискурс трактується як мова, яку використовують студенти та викладачі в межах ВНЗ, і яка змістовно комплексно описує предмет, щоб певна аудиторія могла його зрозуміти та відповідно відреагувати на нього [5].

С. Шепітько розглядає науковий (академічний) дискурс як «вербалізований в тексті тип дискурсивної діяльності за сферою комунікації, мовленнєва взаємодія представників відповідної соціальної групи/інституту з метою реалізації статусно-рольових можливостей у заданих цим соціальним інститутом межах» [4, с. 164].

У контексті нашого дослідження академічний дискурс слід розуміти як своєрідну контекстуалізовану мову, яку академічна спільнота (студенти, науковці, професорсько-викладацький склад, аспіранти, здобувачі та інші представники науково-освітніх кіл) використовує для спілкування та обміну інформацією в межах різних видів діяльності вищих навчальних закладів, і яка характеризується своєю специфічною терміносистемою, поняттєвим апаратом і стилістичними формулами.

Деякі особливості поняттєвих апаратів англomовного та україномовного академічних дискурсів веб-ресурсів вназ вже розглядалися у попередніх публікаціях [1; 2]. Зокрема, увага приділялася аналізу таких понять, як назви структурних підрозділів, посади, наукові ступені, напрями підготовки фахівців та навігаційні елементи академічних веб-ресурсів.

Подальший аналіз академічного дискурсу веб-сайтів вназ України та англomовних країн дозволив доповнити отримані результати та виявити нові особливості, які не були висвітлені раніше.

Так, як зауважувалося раніше, в англійській мові посади, що належать до вищого адміністративного апарату і які обіймають керівники структурних підрозділів та їхні заступники, пишуться з великої літери, наприклад: *ректор – President, перший проректор – First Vice-President, декан медичного факультету – Dean of the School of Medicine, заступник декана з наукової роботи – Associate Dean for Research, директор Центру міжнародної освіти – Director of the Center for International Education, начальник відділу кадрів – Head of Human Resources* [2, с. 18-19].

Ще однією особливістю вживання назв посад в англomовному академічному дискурсі є те, що у супроводі з іменем та/або прізвищем особи, яка обіймає цю посаду, артикль перед посадою опускається, причому назва посади може стояти як перед іменем та/або прізвищем, так і після. В останньому випадку вона відділяється від імені та/або прізвища комою. Наприклад:

1. *President Mary Sue Coleman shared plans and announcements that will shape the University in the upcoming months and years.*

2. *However, if the gastrointestinal tract remains healthy and functioning, the chances of survival increase exponentially, said Jian-Guo Geng, associate professor at the University of Michigan School of Dentistry.*

В інших випадках вживання артикля залежить від контексту та зумовлюється загальними правилами вживання артикля в англійській мові.

Слід також зауважити, що, як видно з вищенаведених прикладів, в англomовному академічному дискурсі при згадуванні певної особи окрім посади не прийнято перераховувати наукові ступені та/або звання зазначеної особи, на відміну від україномовного академічного дискурсу, де подібна практика є дуже розповсюдженою. Наприклад:

3. *З підсумковим словом на пленарному засіданні виступила проректор з наукової роботи, доктор педагогічних наук, професор Л. Л. Хоружа.*

4. *Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, доктор юридичних наук, професор Віктор Мікулін привітав учасників урочистостей із початком навчання.*

У вищенаведених прикладах також добре простежується ще одна особливість, яка відрізняє англomовний академічний дискурс від україномовного: в англійській мові посада зазвичай стоїть перед іменем та/або прізвищем, якщо вона не розгорнута (приклад 1), та у постпозиції, якщо вона поширена та/або ускладнена уточненнями (приклад 2).

Особливе місце в академічному дискурсі належить термінам-назвам наукових ступенів, не всі з яких мають дзеркальні відповідники в українській та англійській мовах. Так, українським ступеням бакалавра та магістра відповідають англійські *Bachelor's degree* та *Master's degree*, тоді як терміни, що означають наукові ступені «кандидат наук» та «доктор наук» як реалії українського академічного дискурсу, є більш складними з точки зору підбору їхніх англomовних відповідників з огляду на відсутність їхніх повних відповідників в англійській мові [2, с. 19]. У ході дослідження було встановлено, що адекватними відповідниками українських ступенів кандидата та доктора наук є *Candidate of Sciences* і *Doctor of Sciences* або *Kandidat Nauk* і *Doktor Nauk*, причому останні зустрічаються значно рідше, а лексема «наук» («Sciences») в англomовних *Candidate of Sciences* і *Doctor of Sciences* майже завжди замінюється назвою відповідної науки в однині, наприклад: *kandidat/доктор біологічних наук – Candidate/Doctor of Biology, кандидат/доктор економічних наук – Candidate/Doctor of Economics, кандидат/доктор педагогічних наук – Candidate/Doctor of Education* [2, с. 19].

Український ступінь спеціаліста як національна академічна реалія повністю відсутній в англomовному просторі і не має навіть приблизних аналогів. З огляду на це, враховуючи практику утворення термінів відповідного рангу в англійській мові, для відтворення цього українського поняття англійською запроваджується термін *Specialist's degree*.

Ще однією відмінністю англomовного академічного дискурсу є те, що вчені та почесні звання і наукові ступені в англійській мові, як правило, пишуться з великої літери і зустрічаються переважно у профілях науково-педагогічних працівників університетів, на відміну від української мови, де звання і ступені фігурують чи не щоразу при згадуванні представників професорсько-викладацького складу. Наприклад:

5. *I completed my PhD at the Centre for Contemporary Art and Politics, the University of New South Wales, Australia, and have a MA by research and a LLB (Hons) from the University of Melbourne.*

6. *Helen Craig (Ph.D. Candidate, Applied Physics at Stanford).*

7. *У першій доповіді доктор філософських наук, професор, завідувач відділу історії, теорії та методології соціології, заступник директора з наукових питань Інституту соціології НАН України Євген Іванович Головаха навів результати експертного опитування «Українська соціологія: Ваша думка» і наголосив на необхідності пошуку інтегруючих принципів сучасної соціології.*

8. *Пленарне засідання відкрив декан обліково-фінансового факультету, д.е.н., професор, академік АЕН України Петро Володимирович Єгоров.*

Як бачимо з наведених вище прикладів, українська практика переліку усіх ступенів, звань і посад перед іменем та/або прізвищем відповідної особи конкретизує, але переобтяжує та ускладнює сприйняття повідомлення.

Ще однією ключовою відмінністю англomовного академічного дискурсу від україномовного є невідповідність між деякими основними званнями та посадами, що є реаліями відповідної мови, а отже, викликають певні труднощі при інтерпретації. До таких реалій можна віднести терміни «професор» та «доцент», які в українській мові вживаються у значенні посад та вчених звань і не мають дзеркальних відповідників в англійській мові. Так, у значенні вчених звань українські затверджені ВАК України звання доцента та професора можна інтерпретувати англійською як *Associate Professor* та *Full Professor* відповідно, причому, якщо ці звання належать співробітникам, які обіймають однойменні посади доцента та професора, англomовними відповідниками цих посад також будуть *Associate Professor* та *Full Professor* відповідно. Якщо ж співробітники обіймають посади доцента та професора, не маючи при цьому підтверджених ВАК України звань доцента та професора, то більш-менш еквівалентними англomовними відповідниками цих посад виступатимуть *Professor* та *Assistant Professor*. Слід, однак, зауважити, що, як вже відзначалося раніше, для англomовного академічного дискурсу не характерно повідомляти вчені звання співробітника при зазначенні його посади.

Ще одним аспектом академічного дискурсу, без висвітлення якого важко уявити собі сучасний веб-сайт вnz як України, так і англomовних країн, є відображення наукової діяльності, що зокрема передбачає окреслення рекомендації до оформлення рукописів тез доповідей та статей науковців за результатами проведених досліджень.

Аналіз веб-сайтів вnz України дозволив встановити, що такі рекомендації в україномовному академічному дискурсі характеризуються пасивністю та безособовістю. Наприклад:

9. *В документі не допускаються скорочення слів і словосполучень.*

10. *Відцентрована назва публікації друкується великими літерами жирним шрифтом.*

11. *Міжрядковий інтервал – одинарний.*

12. *Приймаються тільки ті матеріали, які повністю відповідають тематиці конференції і вказаним вимогам.*

В англomовних версіях цих україномовних ресурсів подібні вимоги до оформлення рукописів практично відсутні, але в результаті аналізу рекомендацій до оформлення тез доповідей та статей в англomовному академічному дискурсі, представленому на веб-сайтах вnz англomовних країн, було встановлено, що в контексті представлення вимог до оформлення рукописів статей і тез доповідей для англomовного академічного дискурсу характерні наступні особливості:

– використання дієслів наказового способу. Наприклад:

13. *Do not use the space bar to achieve tabs or indents or to align text.*

14. *Leave one-inch margins on all four sides of the page.*

15. *Double-space throughout.*

16. *Be sure to distinguish among different rankings of headings.*

– вживання модального дієслова *should*. Наприклад:

17. *The manuscript pages should be numbered consecutively, beginning with the title page.*

18. *Artwork (graphs and illustrations) should not be embedded in the document but should be saved as separate files.*

19. *The disk should match the printout exactly.*

20. *You should also furnish two double-spaced hard copies, which you should print from the final version.*

– вживання модального дієслова *must*. Наприклад:

21. *The notes themselves must be double-spaced and printed as endnotes, not footnotes.*

22. *If you are submitting the final draft of your manuscript for copyediting, the final printout you send us must match the content of the electronic version exactly.*

23. *The title page must include the name of the author as he or she wishes it to appear.*

24. *All authors must use the same form of citation.*

Отже, як видно з наведених прикладів, при окресленні вимог до оформлення матеріалів для англійської мови властивий більш особистісно-орієнтований підхід рекомендаційного характеру.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що окремі поняття україномовного та англomовного академічного дискурсу, відображені на веб-сайтах вищих навчальних закладів України та англomовних країн, не завжди мають повні відповідники; спостерігається специфіка у представленні певних академічних понять та висвітленні окремих аспектів академічного дискурсу.

Зважаючи на те, що проведений в межах цієї статті аналіз особливостей академічного дискурсу в англійській та українській мовах на веб-сайтах вnz України та англomовних країн не є вичерпним і не охоплює всіх аспектів та особливостей україномовного та англomовного академічних дискурсів на веб-сайтах вnz України та англomовних країн, **перспектива** дослідження вбачається, по-перше, у розширенні спектру дослідження українсько-англійських відповідників академічного дискурсу на веб-сайтах вnz, по-друге, у формуванні на їхній основі практичних рекомендацій або довідника для забезпечення єдності термінології, вживаної в англomовних версіях веб-сайтів українських вnz, і, по-третє, у забезпеченні стандартизації термінів для реалізації комунікативних зв'язків та інформаційно-документаційної діяльності вищих навчальних закладів англійською мовою.

Література:

1. Варенко Т. К. Компаративний аналіз деяких аспектів україномовного та англomовного академічних дискурсів (на матеріалі веб-ресурсів вnz України та англomовних країн) / Т. К. Варенко // Сучасна англїстика і романїстика: перший рубїж нового тисячолїття : матеріали V міжнар. наук. форуму, 18 вересня 2013 р. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 33-35.
2. Варенко Т. К. Порівняльний аналіз поняттєвого апарату академічного дискурсу в українській та англїйській мовах (на базі веб-сайтів вnz України та англomовних країн) / Т. К. Варенко // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – № 1052. – Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 16-19.
3. Ветрова О. Г. Культура научного общення: хеджинг в академічєском дискурсе [Електронний ресурс] / О. Г. Ветрова. – International Scientific Analytical Project. – Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/5638>
4. Шєпїтько С. Компоненти наукового дискурсу / С. Шєпїтько // Наукові записки Кїровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. – Вип. 89 (5). – Серія : Фїлологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Кїровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 164-167.
5. Writing Commons. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://writingcommons.org/>